

## PRIPOMENA

Nije običajno da pisac historijskog romana tumači postanak svoga djela dokumentima, skidajući sa vlastite slike prošlosti šarenilo mašte i vidovitosti. Ali *Vuci* hoće da budu prije svega roman realistički – i ako je, u ovom djelu, čitav jedan simbolički odsjek povijesti Hrvata iznesen iole sa plastičnošću koja može dočarati istinski život, sve je moje umjetničko nastojanje bilo u tom da se ličnosti živo uoče i događaji slikovito poredaju; a da bude vazda i jedno i drugo osnovano na detalju i crtanju miljea onako kako je sav “duh vremena” sačuvan u listovima i listinama davnim, u kojima slova otkrivaju i zgone i duše.

Veličajna mi se, visoko tragična slika pokazala kad sam – prije godinā – prvi puta uzeo u ruke Akademijin prvi svezak *Hrvatskih saborskih spisa*. Suhe šablone, u kojima i prečesto gledamo heroje naše povjesnice, napuniše se krvlju i mesom kad sam, u hrvatskom pismu kneza Krste Frankopana, osjetio bilo ruke koja ga, dršćući, nečitljivo, na lošem papiru sa razlitim crnilom, piše. Mislio sam čitati povijest, a ugledao sam bujni, tekući život – i lik ovoga Frankopana, kojega se naučih cijeniti sve golemijim, tražio je od mene da ga spoznam dokraj, da uđem u svu tajnu jednog prebogatog života. Godinama nastojao sam da potanko pokupim sve što se je o ocu i sinu održalo po arkivima, da odredim njihovo mjesto u trzajima suvremene Evrope, da iz slučajnih zapisa listića glagolskih, da iz svih sačuvanih spomenika o pjesmi i običaju naroda hrvatskoga u toj epohi, da iz znanjā povjesničara domaćih i stranih dobijem jasnu i istinsku sliku Hrvatske na početku XVI. vijeka.

Tako su, stalnim uživljavanjem, lica meni postala bliska, događaji logičkim slijedom objašnjeni, slika oštra, od svojih središnjih figura pak sve do krajnjih rubova, gdje je Hrvatska onoga vremena vezana o Augsburg i Aachen, o Rim i Toledo,

o carstva i cesarstva koja se protežu do pustare azijske ili pače do granica u kojima “ne zapada sunce”. Možda je upravo ogromnost historijske pozadine kao i snažnost lika Krstina, pored nedovršenih istraživanja stručnjačkih, stajala na putu te ovaj dio hrvatske povijesti nije u umjetničkom obliku obrađivan onoliko koliko su obrađivane mnoge neznatnije epohe.

Prvu je monografiju o Krsti Frankopanu, knezu krčkom, senjskom i modruškom, napisao Matija Mesić, služeći se ponajviše Sanudom (“Rad” Akademije, poseban otisak). Vjekoslav Klaić, u svom savršeno dokumentiranom djelu *Krčki knezovi Frankopani* (izdanje Matice hrvatske) dospio je, nažalost, upravo do Bernardina i Krste. Porazbacani članci Kukuljevićevi i Milčetićevi (“Vijenac”), topografsko-historijski, marino posakupljeni, podaci u Lopašića i Laszowskoga, Lopašićev *Urbar modruški* i napokon pregledno pobilježeni historijski materijal u romantičkom prikazu borbe između Ferdinanda i Zapolje u djelu dr. R. Horvata (*Tko će biti kralj?*) dali su mi dragocjenih pobuda. Ali je – začudo – Nijemac bio prvi koji je, služeći se strogo stručnom metodom, skinuo zavjesu ispred mnogih najintimnijih, najljudskijih strana našega junaka. Henry Thode, proučavajući izvore za staru mletačku povijest, naiđe slučajno na zlatan prsten njemačkoga podrijetla, iskopan u Pordenoneu. Thode se sa pravom njemačkom ustrajnošću daje na to da otkrije tajnu prstena; natpis *mit willen dyn eigen* i očita augsburška izradba dovede ga na misao da traži tragove “Nijemaca” u Friulima. U Marciani, biblioteci mletačkoj, prekapa sve izvore koji su mu na dohvat i napokon otkriva da je taj isti prsten Apolonija, rođena Langova, pred četiri stotine godina bila poklonila svome mužu, Krsti Frankopanu.

Thode je savjesno iznio sav venecijanski historijski materijal, pisma Krstina i Krsti; jednako su vrijedna njegova istraživanja o porodici Langovih i o brevijaru Apolonijinu. Djelo svoje on nazivlje “doživljajem” (*Der Ring des Frangipani. Ein Erlebnis von Henry Thode*), pružajući stranicu po stranicu pouku kako je historik, tragajući o stvari, došao do otkrića velikih, nepoznatih duša. Njemačkom piscu koji je – dakako –

ustanovivši istinu o prstenu, s tim završio i svoj prikaz ljubavi Apolonijine, imamo zahvaliti što je u samom djelu i u dodatku iscrpljeno gradivo mletačkih arkiva i osobito Sanuda. (Književno pišu ga Sanuto, ali u *Vucima* sam zadržao pučkiji oblik.) Naročito je Thode otkrio u British Museumu u Londonu jedini štampani primjerak Krstina govora pred Hadrijanom VI. i publicirao ga prvi. Za događaje poslije Krstina bijega iz Milana poglavit je štampani izvor spomenuto već izdanje naše Akademije, u kojem su od osobite važnosti lični izvještaji prepošta Obersteina o Cetinskom saboru. Krstina hrvatska pisma i pismo Jožefićevo odštampani su u Kukuljevićevu zborniku *Acta croatica*, ali nepristupačni širem krugu čitatelja radi reprodukcije u originalnom glagolskom pismu.

Ljubeznošću Matice hrvatske možemo, iza stranica koje ipak nigdje nisu puki plod mašte, na ovom mjestu sakupiti najvažnije dokumente o Bernardinu i Krsti, o velikoj epohi njihove Hrvatske, koja je onda bila jezičac na vagi u strahovitoj lomljavi vijeka. Udes je tragičan – ali može da uči i raduje pokoljenja. U borbi kraljeva i cesareva, u sukobima koji su odlučivali sudbinom Europe, da, sudbinom čovječanstva – Hrvati su imali udio važan, priznat, odlučujući; imali su prosvjetu, pitomo razvijenu unatoč svih nevolja “kršćanskog predziđa”, imali ponos drevnog i samosvojnog kraljevstva, imali dodira i veze sa svim pokretima civilizacije. Težak je jezik i mučan pravopis dokumenata koje prilažemo, ali njihov se studij naplaćuje: iz ove sačuvane i za vjekove nerazorive *istine* smijemo da crpimo i utjehu i nadu za svu našu narodnu borbu. *Vuci* neka u obliku umjetničkom pokažu što smo i kakvi smo bili negda mi Hrvati – ovi *Prilozi* neka potvrde da naša narodna snaga i veličina ima svjedočanstva kojih ni ma kako tužna sadašnjost pomračiti ne može.

Na kraju pripominjem da je naslovna slika, sa likom Apolonije i Krste, kopija originalnog crteža u *Breviru* (*Deutsch-römisches Brevier* sačuvan je u sveučilišnoj knjižnici u Heidelbergu); moto *Vukova* uzet je po lozinki francuskih knezova Rohana i znači “Kralj ne mogu, knez mi ne dostoji biti”. Dokumenti poredani su kronološki, prema slijedu poglavlja u *Vuci-*

*ma*; točnije arhivske oznake mogu se naći u gore spomenutim stručnim djelima i zbirkama.

U Zagrebu, siječnja 1928.

Dr. Milutin Cihlar Nehajev